

Шогшо эл, порымш да гим верг!

Будь готов/ ЯМДЕ ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

Фотопроект

Фотом еш архив гыч налме.

Марий кундемын
100
МАРМН ЭЛ
эргыже ден удыржо

Лудса:

Тора кундемлаште ильше марий-влаклан – у лаштык: «Поч тӧрзатым, мӱндыр тос!» Лудса да аклыза. **3**

Одо кундеммысе йоча-влак марла, рушла, удмуртла кутырат да марла, удмуртла, мордвала мастарын куштат. **4**

Пошкырт кундем гыч Иван Петраев ден Алиса Миксонова, Татарстан кундем гыч Полина Анеева нерген лудса. **5**

Лу колянге ик кечын трук йомын. Умбакыже мо лийын? Пошкырт кундем Мишкан районысо Чорай школын тунемшыже-влакын йомакыштым шергалза. **6**

Коронавирус деч кузе аралалташ? **7**

Рекламе.

1 апрель гыч 2020 ийын кокымшо пелийжылан газет ден журнал-влаклан подписке тӱжалын. «Ямде лий» газетлан кызытак возалташ вашкыза! Ак – 346 теҥгеат 62 ыр.

Снимкыште Мария Зверевам ужда. Тудо Звениго-

во район Красногорский посёлкысо 2-шо номеран школын индешымше кадет классыштыже тунемеш. Маша – районысо, республикысе конкурслаште чӱчкыдын ончыл верыште. «Ломоносов лудмаш» шанче конференций, «Учителями славится Россия» конкурсышто сенгыше лийын. «Колумб лудмаш» районысо конкурсышто икымше верыш лектын. Тений ИКН дене республикысе олимпиадыште икымше верым налын. Шочмо калыкын историйжым да йӱлажым шымлаш Машам туныктышыжо М.В.Виногорова кумыланда.

Сөгымаш

Курчак театрна 5-ше

Российште лу эн мотор театрым ойыренит. Иктешлымышым 27 мартыште, Театрын тўнямбал кечынже, ыштенит. Республикысе курчак театр (Йошкар-Ола) – 5-ше верыште. Эн ончылно Санкт-Петербург оласе Мариинский театр, Озан оласе «Экият» татар кугыжаныш курчак театр, Моско оласе Кугыжаныш академический Кугу театр, Новосибирск оласе Курчак театр улыт.

Шонаш тарата

Мый Ронго школышто 8-ше классыште тунемам. Классыштына латшым йоча: лу ўдыр да шым рвезе. Класс вуйлатышына – Н.А.Андреева. Тудо школышто кумло ий утла руш йылме ден литератур урок-влакым вўда. Нина Александровна – поро кумылан, шыма айдеме. Келге шинчымашым пуа, мемнам шонаш тарата.

Катя ЯНДУБАЕВА.
Советский, Ронго.

Медшўжар аваем

Марисола покшелне верланыше чапле эмлымвер торашке сўралын коеш. Тушто моткоч поро кумылан кок медшўжар пашам ышта. Иктыже – мыйын авам. Тудын лўмжў – Диана Николаевна Мамаева.

Авам, Марисола школым тунем пытарымеке, Киров кундемысе Советский медучилищым тунемын лектын. Вара вигак Шернур поликлиникышке пашам ышташ толын. Шым ий йоча-влакым эмлымаште врач пелен медшўжар лийын. Кызыт Марисола ФАП-ыште тырша.

Шернур, Марисола.

Александра МАМАЕВА.

7 апрель –
Тазалыкын
тўнямбал кечыже.

Изам – молодец!

Мый 4-ше, а Никита изам 11-ше классыште тунемына. Кокгынат Коркатово лицейышке коштына. Икмыняр тылзе гыч изам школым тунем пытара. Тудын дене мый моткоч кугешнем. Марий йылме дене эртарыме олимпиадыште кум ий почела сай шинчымашым ончыктен.

– Изам – молодец! – кугешнен ойлем мый.

Кирилл ИВАНОВ.

Морко район.

Мўнгыштў яра жапым пайдалын кузе эртараш?

**Книгам,
газетым,
журналым
лудаш.**

**Ўстембал
модыш дене
модаш.**

**Чиялташ,
сўретлаш.**

Историйым шергалына

1945 ий 4 апрельыште совет войска тале кредалмаш деч вара Словакийын рўдолажым, Братиславым, фашист кашак деч утарен.

1945 ий 9 апрельыште маршал А.М.Василевскийын вуйлатыме войскаже Эрвел Пруссийын рўдолажым – пеш виан ола-ор Кёнигсбергым (кызыт Калининград) – сенен налын.

1944 ий 10 апрельыште Одессым фашист-влак деч утарыме. Одессылан «Герой-ола» почётан лўмым ик эн ончыч пубымо. Тидын нерген пунчал 1945 ий 1 майыште лектын.

Российысе просвещений министрствын пунчалже почеш, 11-ше класслаште тунемше-влак единый кугыжаныш экзаменым 8 июнышто, а 9-ше класслаште тунемше-влак ОГЭ-м 9 июнышто кучаш тўналыт.

Национальный художественный галерей да Республикысе сўрет сымыктыш тоштер «Культурный карантин» всероссийский акцияш ушненыт. Тушто эртаралтше ончерла нерген видеоматериал-влакым соцкыллаште галерейын официальный лаштыкклаштыже ончаш лиеш, а виртуальный ончерым – <https://rmii.ru/> сайтыште.

«Талант и успех» образовательный Фонд «Сириус.Онлайн» (sirius.online) платформышто дистанционный йон дене тўрлў предмет дене ешартыш шинчымашым яра пуа. 15 май марте возалташ лиеш. Тунемме материал 2020 ий 31 май марте савыкталтеш. Туныктышо-влакланат шинчымашым пойдараш йон уло. Тунемме программым эртымеке, электрон сертификат пуалтеш.

**Точ төрзатым,
мүндыр тос!**

Шарнеда, газетгыштына «Эрвел төрза» лаштык ыле. Тудым вес семынак лүмдышна. Марий икшыве-влак эрвелне веле огыл, Свердловск, Киров, Угарман кундемлаште илат. Киров да Угарман марий-влак йүдвел-касвел марийлан шотлалтыт. Сандене, чыладам иктеш ушен, мүндыр тос манын палемдышна. Тос – тиде йолташ. Төрза – тиде окна, Пошкырт велне тыге ойлат. Лаштыкыштына ончыкыжым диалект мут-влакым мутерыштына (М) умылта-реш тўналына. Теве тыланда сомыл: шкендан велне гына кучылталтше шомак-влакым возен колтыза. Кузе илымыда нерген серыме серышымат вучена.
Тўн редактор Лидия СЕМЕНОВА.

Лаштыклам Печать да массовый коммуникаций шотышто федерал агентствын полшымыж дене лукмо.

Пошкудо Татарстан кундемсе тунемше-влак Йошкар-Олаште марий йылме да литератур дене эртаралтше регион-влак кокласе олимпиадышке кажне ийын ушнат. Тений вич районсо школла гыч ўдыр-рвезе-влак шинчымашыштым тергеныт. Актаньш район Мари-Суксу тўн школын 9-ше классыштыже тунемше-влак Диана Арсланова да Кирилл Усманов (**снимкыште**) дене палыме лийым.

– Мемнан школышто марий йылмым шочмо йылме семын икымше гыч инде-шымше класс марте тунемшына, – ойла Диана. – Туныктышына – Ирина Александровна Галиева. Арняште кум шагат ойыралтеш: 2 шагат йылмылан да

Ончыкыжымат тыгак лийже

ик шагат литературлан. Школьыштат, ешыштат, йолташ-влак коклаштат марла мутланена.

Сўрет куандарыше. Ончыкыжымат тыгак лийже ыле. «Марий йылмым, калык йўлам аралымаште да виандымаште ялысе тўвыра пўрт пеленысе «Ший паш» калык фольклор ансамблын надырже моткоч кугу, – палдара марий йылмым да литературым туныктышо И.А.Галиева. – Ансамблым Ирина Робинзонна Миникаева вуйлата. Тушко изижат, кугужат, самырыкшат, шонгыжат коштыт. Ансамбль кум тукумым ушен шога».

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Авторын фотожо.

Мый тышан шочынам,
Мый тышан кушкынам,
Тыште юж кеч-кунам
Мўй да ломбо пушан.
Тыште снеге кўэш,
Тыште йўксў модеш,
Кава ден ушнымеш
Йытын нур пеледеш.
Тыште йўдшў йомеш
Паша муро йўкеш,
Тыште кече нўлтеш
Калыкем ой почеш!
Ош садвечым тўрлен,
Шонанпыл ончалеш –
Чыла тидым монден
Могай кумыл кертеш?!
Лачак шочмо вереш,
Ныжыл йўд помышеш,
Ўжара шулдыреш
Сылне муро шочеш.

Валентина ИЗИЛЯНОВА.

Пошкырт кундем Мишкан район Андреевка ялеш 1959 ий 1 январьште шочын.

Ила ыле гын...

Татарстан кундемшыте илыше татар-влак Габдулла Тукай, Муса Джалиль, Мухаммат Магдиев да моло писатель-влак дене кугешнат, а ме, марий-влак – Герасимов Михайл дене. Тудо Сергей Чавайн семынак марий сылнымутым негызлышылан шотлалтеш.

Микай ила ыле гын, мо нерген воза ыле? Тыгай йодыш кажне еным шонаш тарата.

Мый тыге шонем: марий калыкын шке пиалан корныжым муын моштымьжлан, моло калык дене тўр праван лиймыжлан, шкенжым наций семын арален кодымыжлан, кугезе коча-кованан йўлажым виктарымыжлан Михайл калыкшылан мурсаскажым пўлекла ыле. Кызытсе саманысе тўра-влакымат басныж гоч «пўшкыл» налеш ыле.

Тиде тўняшке айдеме ўмырешлан огеш тол. Микаят таче кечын мемнан коклаште уке, но тудын образше калык кумылышто ўмырешлан кодеш.

Лада УРАЗАЕВА.

Татарстан, Арск, Шурабаш.

*Җоч төрзатым,
мјндыр тос!*

*Чорай эллан
чонем пуэм,
Тунаре ялле
тусо мланде.*
Яныш ЯЛКАЙН
(Ялкаев Яныш
Ялкаевич, 1906-1938).

Гондырево, Удмурт Гондырево, Соловьёвка – гыч 5-14 ияш ўдыр-рвезе-влак (**снимкыште**) коштыт. Йоча-влак марла, рушла, удмуртла кутырат. Тыгодым марла, удмуртла, мордвала мастарын куштат. *«Тўрлў калыкын куштыма-шыштым тунемын, нунын тўвыраштым, йўлаштым шымлена. Йоча-влаклан моткоч оҥай»*, – оила ансамбль вуйлатыше Александр

Марий
Элыште Ма-
рий кугыжа-
ныш универси-
тет пелен
«Ц а р м и с»
ансамбль уло,
**Одо кунде-
мыште** –
«Царамис».

А н с а м б л ь
2016 ий 1
июль гыч

пашам ышта. Тушко 4
ял: Варале, Марий
Гондырево, Удмурт
Гондырево, Соловьёвка –
гыч 5-14 ияш ўдыр-рвезе-
влак (**снимкыште**) коштыт.
Йоча-влак марла, рушла,
удмуртла кутырат. Тыгодым
марла, удмуртла, мордвала
мастарын куштат. *«Тўрлў
калыкын куштыма-шыштым
тунемын, нунын тўвыраштым,
йўлаштым шымлена. Йоча-
влаклан моткоч оҥай»*, – оила
ансамбль вуйлатыше Александр
Н и к о л а е в и ч
Семёнов.

Марла, удмуртла, мордвала

Фотом ансамбльын архивше гыч налме.

Ныл ий наре жапыште кушто гына лийын огытыл, кушто гына сенген огытыл! Каласен кодем: «Рождественская магия» хореографий сымкытыш (Сочи, 3-шо вер), «Виват, Победа» хореографий дене грант (Моско, 1-ше вер), «Танцуй, Финноугрия» калык куштымаш (Йошкар-Ола, 1-ше вер) тўнямбал конкурсла, «ГуртFEST» ялысе тўвыра тўнямбал фестиваль (Одо кундем, Алнаш район, Байтеряково ял, 3-шо вер), «Весенние выкрутасы» тўнямбал фестиваль-конкурс (Озан, 3-шо вер) да молат.

ХАЛЕКСАНДРОВА.

Марий улмем дене кугешнем!

Марий йўлам да йылмым аралаш кўлеш. Марий калык нерген кочам деч шуко пален налынам. Изизем годым марла йомакым лудын, варарак пырля чодырашке понгым, емыжым погаш коштыктен. Пырля лийме годым тошто илышым шарналтен, йўла-влак нерген каласкален. Тыге мый шочмо йылмым пагалаш тунемынам. Кочам дене эре марла кутырымо. Рушла мутланаш телевизорым ончен тунемынам. Ме школышто марий модыш-влак дене модына, марла мурена, куштена. Кажне пайремлан концертным ямдылена. Марий улмына нерген ик жапланат огына мондо.

Алексей ОБОЖИН.
Свердловск кундем,
Ниженсергинский,
Старобухарово.

Василий Шамеев лўмеш

Школна военный лётчик, мемнан землякна В.Ш.Шамеевын лўмжым нумалеш. Василий Шамеев сар корным икымше кече гыч мучаш марте эртен. Йошкар Шўдыр, I да II степенян Кугу Отечественный сар орден-влак, «За оборону Москвы» да «За оборону Сталинграда» медаль-влак дене палемдалтын. 2014 ийыште Москошто «Воздушные разведчики – глаза фронта», 2015 ийыште «Имя героя – школе» книга-влак лектыныт. Нине книгалаште мемнан землякна нергенат ойлалтеш. Ме тудын дене кугешнена.

ПОБЕДА!
1945-2020

Алина СМЕРНОВА.

Татарстан, Агрыз, Буймо.

Врач лийнеже

Вика Байрамова (**снимкыште**) Пошкырт кундем **Бирск районысо Кужнур кыдалаш школын** 11-ше классыштыже тунемеш. Тудо эмлызе лияш шона. Сандене биологий, химий предмет-влаклан жапым шукурак ойыра.

– Изизем годым «больницыла» шуко модынам. Курчак, пушкыдо модыш-влакым «эмленам». Тукым шольо-шўжар-влакымат ончаш полшенам. Южгунам акам изи икшывыже-влакым прививкыш нангаяш полпаш ўжын. Тунам эмлызын нюгам кузе тергымыжым тўткын эскеренам. Тыге, очыни, педиатр лияш шонен пыштенам, – оила Вика.

Е.ИВАНОВА.

Эргыш
– тўр.

М

**Точ төрзатым,
мүндүр тос!**

Мүндүр-мүндүр чодыраште илен улмаш лу коляиге. Кеңезым, уремыште игече мотор годым, пыжашыште ачашт-авашт дене пырля шинчымышт шуын огыл. Кечыгут изаланьште чиокленят, икте-весым поктылыныт, а эн чотшо шылын модаш йöратеныт. Но ик кечын трук чылан йомыныт. Умбажыже мо лийын? Пошкырт кундем Мишкан районысо Чорай школын тунемшыже-влакын йомакыштым лудса.

**Йомак-
влак**

Куголя ден игыже-влак

Кайышт нуно чодыраш. Ончышт чодыра поянлыкым. Коштыч-коштыч да йомыч. Пагытше – йүд. Коляиге-влак пушенгыште урым ужыч.

– Ур кока, полшо мыланна! Ме йомынна! Чамане мемнам! – кычкыра-ле эн кугу коляиге.

– Ой, вучалтыза-ян, мый тендам пörтышкем пуртем! Кылмен, нöрен, шужен пытенда, изи ньога-влак... Эй,

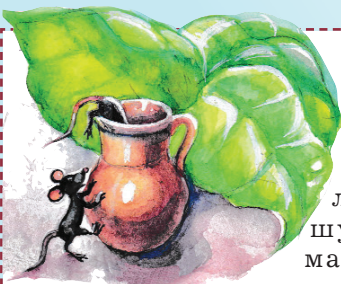
кушко авада ончен гын?

Ур пушенге гыч волыш да кажне коляигым поч гыч куочен күзыктыш, а шкеже куголям кычалаш кайыш.

Коляиге-влак шокшо пörтыштö ласкан мален колтышт. Кече лекме годым ур коляиге-влакым кы-нелтыш. Кажны-жым поч гыч нале да үлыкö волтыш.

Тушто куголя авашт вучен. Чылан пырля мöнгышт ошкылбыч.

Вика ИЛИКБАЕВА.

П л а н - ш е н г е ч ы н ш е н г е ч ы н кугу ола пырыс толын лекте. Тудо чот шужышо улмаш. Коляиге-влак лүдмышт дене кугу лопшудо йымалне шинчыше ате көргыш пурен шыльыч. А тушто ате тич вүд улмаш. Коляиге-влак вүдыштö почангышташ тўналыч. Йүкым колын, куголя авашт кудал тольо. Тудо игыже-влакым утарыш. Кугу пырыс умбаке шкаланже кочкышым кычалын кайыш. А коляиге-влак кызытат чиоклен илат.

Андрей ЗАЙНАКАЕВ.

Коляиге-влак олыкышко каеныт. Нуно шуко жап йывыртен модыныт. Кум коляиге саска йымаке, нылытше вондер коклашке шылыныт, кокытшо пундыш шойык шылын шинчын, а лубымшыжо кычалын. Жапын писын эртен кайымыжым шижынат огытыл. Вашке йүд лишемын.

Мöнгö кайымышт годым нуным кугу шем пыл авырен, йүр йүраш тўналын. Коляиге-влак мöнгышкышт лавырген пытыше миен пуреныт. Нуным ачашт вүд дене мушкын, а аваже икмынар игыжим кашташ сакален, а кодшыжым шудо йымаке кошкаш пыштен.

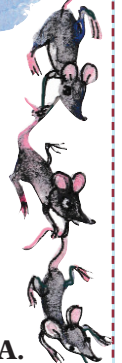
Настя АЙБАШЕВА.

А в а ш т к а л а с е н : « М ү н д ы р к ö и д а к а й , й о м ы н к е р т ы д а ». Иге-влак тудым колыштын огытыл, кушко шинчашт онча, тушко каеныт. Каеныт-каеныт да йомыныт. Трук тумна кычкыралын. Коляиге-влак төршталтен колтеныт, куржаш тўналыныт. Вашкымышт дене лавыраш шунгалтыныт. Лавыраште пörдалын, икте-весыштым шүдырен луктыныт – чылт лавырген пытеныт. Авашт тиде жапыште шемгоракым шкеж деке үжыктен да игыже-влакым кычалаш колтен.

Коляиге-влак урым вашлийыныт. Ур нуным мöнгышкышт ужатынеже улмаш, но коляиге-влак тудлан үшанен огытыл – кочкеш, шоненыт.

Шемгорак уло чодыра үмбач чонештен эртен, но коляиге-влакым ужын огыл, вет нунышт пеш изи улыт. Тунам кайык үлыкырак чонештен волен да иге-влакым муын, почышт гыч сакен, мöнгышкышт конден. Коляиге-влак чот куаненыт, аваштым öнда лаш пижыныт.

Карина НАЗМИЕВА.

**Йомакын моральже тыгай:
кугыенгын мутшым от колышт
гын, азапыш логалат!**

Коронавирус чер деч кузе аралалташ?

Сайын малыза.

Уремыште перныл ида кошт. Лектыда гын, маскым чийыза.

Компьютерын клавиатуржым, телефоным, омса кылым эре үштса.

Кажне 2 шагат гыч киддам шовын дене мушса.

Пеленда антисептик эре лийшаш.

Түр-вынчыда але кокырымыда годым нерда ден умшадам салфетке дене петырыза.

Ай, тамле!

Ш о ш о к а н и к у л л а н м ы й й ö р а т ы м е к о ч а - к о в а м д е к е у н а л а т о л ы м . О н ч а л з а : м о г а й к и я р к о в а м ы н о к н а ш т ы ж е к у ш - к е ш . К о ч а м т а л е к и д м а с т а р г ы н , к о в а м М и ч у р и н г а й э р е п а к ч а ш т е п o ч а н е ш . Т е в е т е л ы м а т т у т л o к и я р ы м п ö р т ы ш - т ö о н ч е н к у ш т а . А й , т а м л е !

Фотом еш архив гыч налме.

Аня ЯМИДАНОВА.

Советский посёлко.

Коронавирус шкенжым кузе палдара?

Температура куза.

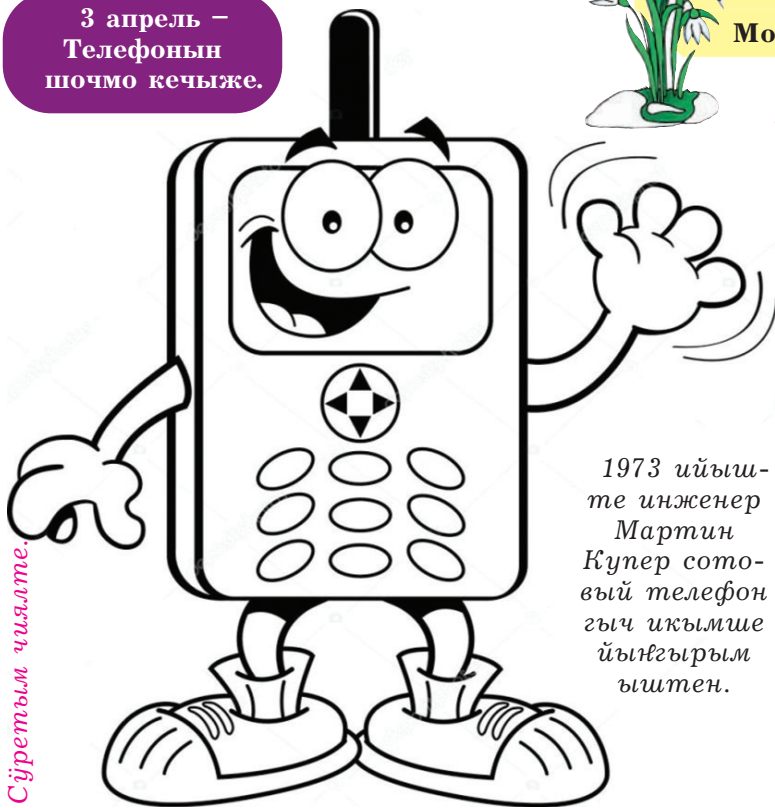

Кукшо кокырытш.

Онгом темда.

3 апрель – Телефоннын шочмо кечыже.

Морко, Коркатово.

Настя ИВАНОВА.

У түс

Шошо, кидышкыже ужар чияжым налын, пүртүсүм у түс дене талынак сораастара. Ош куэ тувыржым вашталташ ямде. Нарынчын койын, изи пеледыш, вуйжым луктын, кече дене саламлактеш. Кайык-влакын ныжыл мурышт йырваш шергытеш. Кайык сем дене темше пүртүс коклаште кошташ мыят йоратем.

Полдыш ургыш-влак тебе мом ончыктат.

1. Лишыл енда-влак дене вашумылымаш лиеш.
2. Йораташ тарата.
3. Моторлык ден тазалыкым полекла.
4. Йолташ-влак кокласе вашкылым пенгыдемда.
5. У йолташ-влаклан поян лийыда.
6. Пашаште лектыш лиеш.
7. Оксам тендан веке шупшеш.
8. Ончылгоч шижмашым вианда.
9. Усталак паша ворана.
10. Чоныштыда ласкалык лиеш.

1973 ийыште инженер Мартин Купер сотовый телефон гыч икымше йынгырым ыштен.

«Ямде лий» 2020 ий 4 апрель

Индекс: П4696.
Тираж 1150 экз. Заказ
Формат – А-4-8.
Түн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.
https://vk.com/yamde_lii
<https://ok.ru/yamdelii>
E-mail: yamde_lii@mari-el.ru
(документ кагазлан),
yamde_lii@mail.ru
(автор-влаклан)
Сайтын адресше:
yamdelii.rf

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий Эл Республикысе культур, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» кугужаныш унитарный казна предприятий.

Газетым редакцийште погымо да верстатлыме, «Марий Эл Республикысе Правительствын типографийже» ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийын адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Газетым Массовый коммуникаций сферыште да культур наследийым аралымаште законодательствым шуктен шогымым эскерыше Федеральный службын Приволжский федеральный округысо управленийшытыже регистрироватлыме.
Номер – ПИ №ФС 18-1999,
2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+ Печатьыш пуымо жап – 14-00, фактически – 13-00

Авторын да редакцийын шонымышт түрлө лийын кертт. Серыш-влак мөнгеш огыт колталт.
Ак – кутырен келшыме почеш.

Редакцийын да издателыне адресше: 424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый Вийын 70-ше идалькыше урем, 20-шо пöрт. Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

Конкурс

Мыйын сурт сомылкам

Йоча-влак, кызыт мӧнгыштӧ улыда. Ача-авалан сурт сомылкам ышташ полшеда, очыни. Пашам ыштышыла войзалтын, фотографийым редакци-йышке колтыза. Пашада-влакым https://vk.com/yamde_lii тӱшкаш верандена. Сенгышым йӱклымаш йӧн дене ойырена. Йӱклышӧ «Ямде лий – марла йоча газет» тӱшкан подписчикше лийшаш. Сенгышылан – пӧлек.

Снимкыште: Максим Лапин (Параньга, Кугу Пумарий).

Изи кутко иге уремьш лек-неже. Но корным йомдарен. Тушто тудым йолташыже-влак вучат. Полшыза!

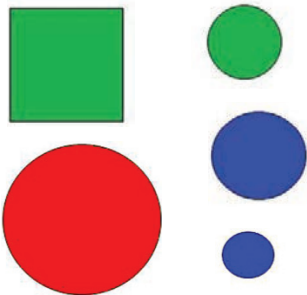
Мастар кид

Иктешлы-машым 30 майыште ыштена.

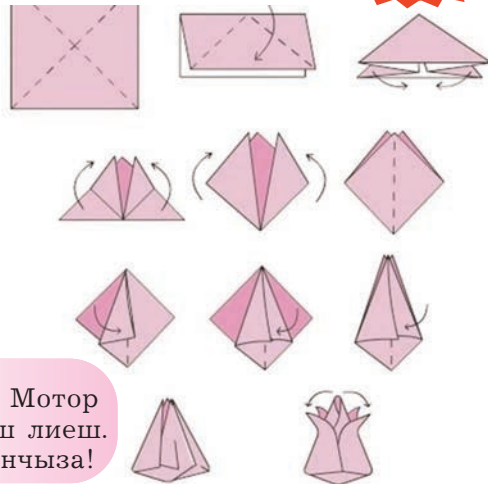
Тушто-влак:
Идалыклан ныл тӱр-лӧ тувырым чия.

Сандалык кумдыкеш пурса ӱдалтын.

Айста шоналтена, кудо фигур уто?

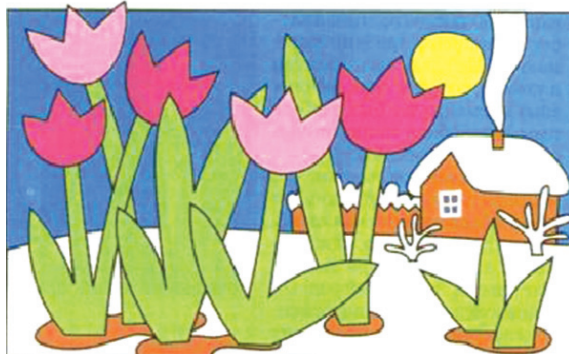
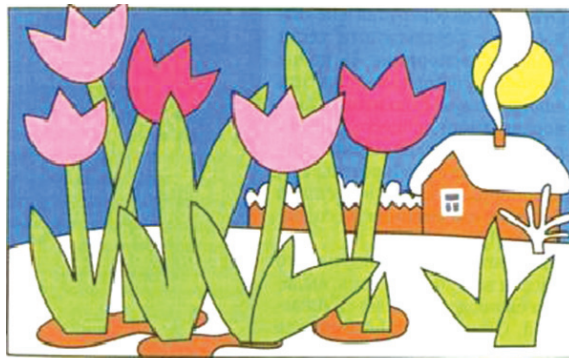
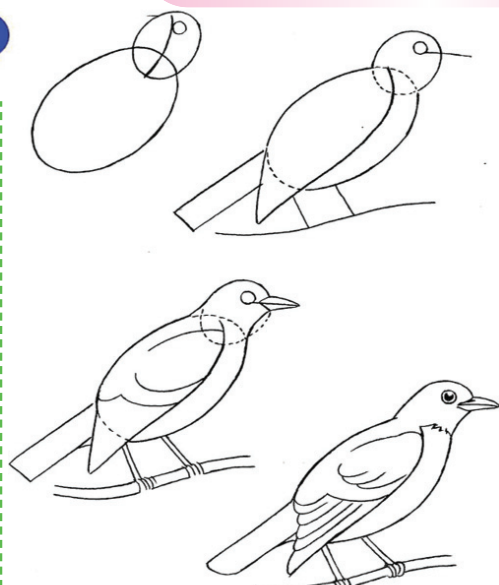
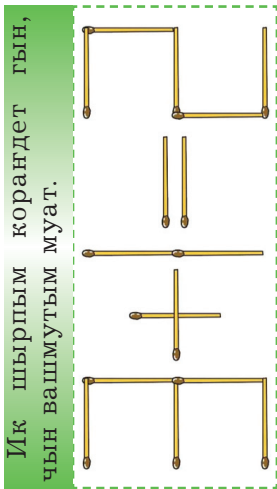

+ + = 30
 + = 18
 - = 2
 + + = ?

Мотор тюльпаным куштылгын ышташ лиеш. Теат ыштен ончыза!

10 ойыртемым муза.

Шырчык-влак шукер-так мемнан деке чонештен толыныт. Йоча-влак, айста нуным пырля сӱретлаш тунемына.

Шырчыкын игым кынетымекыже, покшым огеш тол; кынетыме жаплан ик йӱштӧ покшым толеш.
Калык пале.

«Ямде лий» 2020 ий 4 апрель

Интернетысе сӱрет-влакым кучылтмо.